

Pintér Jenő Magyar Irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. Hatodik kötet. Budapest, 1933. 951 l. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadása.

Pintér Jenő nagy művének e hatodik kötete a XIX. század második harmadának magyar irodalmát ismerteti. Örömmel halljuk, hogy nem sok hiányzik már a hetedik kötet átsimításából sem s ez a befejező kötet (A magyar irodalom a XIX. század utolsó harmadában) még ez évben meg fog jelenni. Így aztán valóra válik az, amit szakember és művelt olvasó mindeztideig nélkülözni volt kénytelen: megszületik a legnagyobbszabású és legteljesebb magyar tudományos irodalomtörténet. A magyar szellemi élet bibliája lesz e mű, mert benne lesz közművelődésünknek minden rezdülése: felőleli történetünket, műveltségünket, tudományunk és kritikánk fejlődését, művészettörténetünket s általában csaknem mindent, amit e földön e nemzet szelleme termelt. Átfogó egész lesz: hatalmas tükre az ezeréves magyar léleknek. S ami fontos: a tükrő hű és igaz lesz. Nincs benne törés, színváltozás, ellenmondás, nagyítás vagy kicsinyítés; egy mértékkel mér, egy ember szemével lát s egy tudós szellemével és ízlésével ítélkezik különböző és különféle írók és korok felett. Nemcsak hatalmas és teljes: egységes is lesz! Bármennyi forrást használt is fel a szerző, akár mennyi mérnök, építész, és kőműves dolgozott is a nagy épületen azokban a részlettanulmányokban, melyek a mű megalkotását ilhették: a források megválogatásában, az eszmék és vélemények egveztetésében és egységbefoglalásában s a korok és írók élet- és jellemrajzában egész fölépítésében nyilatkozó gond. lelemény, ízlés, tudás és alkotóerő *egy* elme műve. Így, bár a magyar kritikai és filológiai irodalom részéről természetesen sok lényeges adat és gondolat siet segítségére e nagy mű megszületésének, a mű a maga egészében eredeti s irodalmi hitvallásában éppúgy szerzője arcvonásait mutatja, mint formáló erejében, az anyaggyűjtés és elrendezés munkájában, vagy stílusának legkisebb árnyalatában. Sőt Pintér Jenőnek tán épp az a legjellegzetesebb tulajdonsága, hogy nála a szó szerinti értelemben nem is lehet árnyalatokról beszélni, mert művében minden csupa világosság. Gondolat, mondat, okfejtés, szerkesztés és arány itt egyformán áttetsző: könyve olyan, mint egy kitűnően elrendezett kiállítási terem nappali világításban, ahol egyetlen tárgy sem marad homályban. A gondolkodásnak és kifejezésnek, ez a ritka világossága teszi művét oly könnyen olvashatóvá, áttekinthetővé, élvezetessé és kiválóan magyarossá.

Ha műve hat kötete fölött szemlét tartunk, úgy látjuk, hogy e vonás mindenütt uralkodó: ez vezeti mindenütt az elgondolás és kifejezés munkáját. Innen van, hogy beosztásában, méreteiben és elrendezésében minden kötet egyforma. Csak tárgyában különböző. Azok a könyvismertetések, melyeket az egyes kötetek megjelenése alkalmával írtunk s írtak mások, tulajdonképpen egyformán illenek minden kötetre, ha a mű anyagától eltekintünk. Így, bár a befejező kötet még nincs birtokunkban, sejtve tartalmát, előre megírhatnók e kötet méltatását, mert hiszen bizonyos, hogy az előbbi kötetek módszere, megbízhatósága, tárgyvilágossága s minden ismert és elismert jelessége az utolsó

kötetnek is erénye marad. S mégis, bár gyökeréig ismerjük a „tudományos rendszerezés“ módját, szempontjait és formáit s jöllehet a szaktanár előtt a kötetek anyaga sem ismeretlen: mindig új és új kíváncsisággal és izgalommal veszünk kezünkbe egy-egy új kötetet. Mi okozza e fokozatosan növekvő érdeklődést? Kétségtől kevésbé a mű szerkezete és megírás módja, hiszen ezt már jól ismerjük. A szerző anyaggyűjtése az, mely mindenekfelett lekötöti figyelmünket. Ebben Pintér Jenő oly mester, hogy a szak tudósokat is meglepi egy-egy ismeretlen adatával. Életrajzírók és tanulmányírók bele belemerülnek egy-egy író és költő vizsgálatába s a legtöbb ilyen „szakembernek“ megvannak a maga kedvenc írói és költői, kiket másoknál jobban ismer. Pintér Jenőnek minden érdemes író és költő kedvence a maga egyetemes történetírói szempontjából s míg a szakemberek nem ismerik egymást, ő mindegyiket ismeri. Páratlan tárgyszeretete a leghomályosabb kisváros iskolai értesítőjét is éppúgy felkutatja egy-egy értékes adatért, mint ahogy a jelen kiválóbb irodalomtudósainak eredményeit is éber figyelemmel kíséri. Műve e szempontból elképzelésünk szerint az emberi teljesítmények egyik legmagasabb fokát éri el s a maga nemében utólérhetetlennek mondható.

Vegyük szemügyre például a közönség körében legismertebb költőnek: Petőfi-nak tárgyalását. E fejezetben a következő című tanulmányokat közli: Petőfi élete. Írói fejlődése. Lírája. Tájéképei és életképei. Elbeszélő költeményei. Novellái és drámái. Petőfi, a prózaíró és műfordító. A Petőfi-irodalom. — Látnivaló, hogy a címek sokat ígérnek: teljességet. Pintér Jenő még többet ad, mert úgy látszik, a teljességnek is vannak fokozatai. A költő életrajzát például igen ügyes leleménnyel kétszer írja meg: először főbb vonásaiban, másodszer évszámokhoz kötött aprólékos jegyzetekkel. S milyen változatosak ezek a jegyzetek! Nem hiszem például, hogy sokan lennének, akik tudják, hogy Bem táborában a költő miatt egy őrmestert fölböjttek. Az ilyen megdöbbenő adatokat a szerző szépítés nélkül magyarázza, amint egyebütt is minden színészes nélkül, higgadt, tudományos tárgyilagossággal ad számot a tényekről. A tudnivalók összesűritésére további példák: Petőfi írói fejlődésének rajzához mellékeli a versek megjelenési helyét és idejét, a lírájáról szóló szép fejezetekben az egyes költemények keletkezésén kívül jegyzékbe veszi a kritikai irodalom lényeges észrevételeit s így tovább. Minden fejezetben ad ráadást, pótlást s mindezt oly kimerítő alaposággal s a lényeges vonások oly szerencsés kiemelésével, hogy a szakirodalmat csaknem fölöslegessé teszi a tanulmányozók számára. Azt lehetne mondani, hogy e fejezetben benne van az egész Petőfi-irodalom. Sőt részben benne van Petőfi költészete is. Benne van Nagy-Magyarország térképe, amint a költő útja végigszántja a kiskőrösi bősőtől az Alföldön, Dunántúlon, Felvidéken át az erdélyi sírig. Benne van a magyar lélek ifjúsága, ennek öröme, bújja, szerelme s egész kedélyvilága. S végül benne van maga az író is: mély benyomást keltő tárgyszeretetével s tudásának egész fegyvertárával.

De hasonló szabatos és bőséges tárgyalásban részesül e kötetben Arany János, Eötvös József, Kemény Zsigmond és Madách Imre is. Jelentőségükhöz méltón s minden érdemes tudnivalót közölve rajzolja meg Bajza, Czuczor, Garay, Tompa, Tóth Kálmán s a többiek pályáját, majd a regény és dráma e korbeli fejlődését. Összefoglaló korrajzokban szemlélteti mindez írók működésének hátterét: a történeti mozzanatokat, a műveltséget, iskolákat, nyom-

dászatot, színházakat, irodalmi társaságokat s mindazt, ami a század e fejezetére nézve művelődéstörténeti szempontból jellemző. Különösen elevenek a történeti összefoglalások, telve beszélő adatokkal, idézetek drámai mozgalmasságú felvonulásával, emlékek és egykorú beszédváltozatok festői megvilágításával.

Ha Pintér Jenő kötetének olvasása után támadt érzéseinket elemezzük, úgy találjuk, hogy ezek közt a legértékesebb a megnyugvás öröme. Amint kalauzolása mellett bizton járjuk be a magyar szellem mélységeit és szépségeit feltáró bányákat, fokozza élvezetünket, hogy e kalauz most már a miénk, bármikor rendelkezésünkre áll, könyvespolcunkról levéve mindig tartós örömökhé kútfője lehet.

S ha a kötetekben megnyilatkozó tulajdonságok közös forrását kutatjuk: Pintér Jenőben a tanáremberhez érünk. A tanár világhosszra türekvő osztályozása, megértését szem előtt tartó egyszerűsége és közvetlensége, alaposága, kiapadhatatlan tárgyiszeretete, egy eszményi célt életfeladatul kitűző elhatározása: oly vonások, melyek Pintér Jenőben fokozott mértékben megvannak. A közművelődést csúszdában munkáló tanár különben is nemis önértéket állapíthatja meg Pintér Jenő hatalmas művének azt a tanulságát, hogy Apácaitól Faludin, Révain, Csokonain, Horváth Istvánon és Arany Jánoson át a Magyar Irodalomtörténet repertóriumában feltüntetett írókig szinte megszámlálhatatlan azoknak a tanároknak száma, kik a magyar szellem fejlesztését szolgálták. Megállapítható, hogy a magyar művelődés elsősorban tanármunka. A tanár az utókorral a gyermeki lélek postáján át levelez s ez nemzedékről-nemzedékre adva tovább levelét: így küldi üzenetét egy műveltebb, boldogabb és hálásabb Magyarországnak. De itt, ennek a nagy műnek repertóriumában is üzen s tudunkra adja, hogy ő itt is magvető!

Pintér Jenő e magyar nevelők legélén halad. De neki az egész nemzet tanítványa. Azon szerencsés emberek közé tartozik, kiknek működését már a jelen megkoszorúzza. Ez a jelen megérzi, hogy e nagyméretű munkásság, mint nemzeti kincs időszerű is, mert e Magyar Irodalomtörténet tartalma felgyújtja a nemzeti érzést s főlemel, — írójának munkaejeje pedig — példa.

Keményfy János.

Huszi József: Janus Pannonius. Pécs, 1931. A Janus Pannonius-Társaság kiadása.

Az a kérdés, vajjon a magyar irodalomtörténet foglalkozzék-e a magyarországi latinnyelvű művekkel is, mindinkább a latin irodalom javára kezd eldőlni. Úgyszintén az a másik, vajjon a klasszika filológia tárgya csupán a szorosabb értelemben vett ókori irodalom e — amint sok tekintélyes képviselője vallja —, vagy hozzátartozik a későbbi latinság is, fel egészen a XVIII. századig, szintén mindinkább az utóbbi irány javára fordul. Különösen a humanizmus irodalma indult örvendetes virágzásnak nálunk is azóta, hogy Abel Jenő és Hegedűs István a modern tudomány eszközeivel kezdtek vele foglalkozni. Eredményeiről a magyar irodalomtörténet is mindinkább tudomást vesz s Horváth János már második éve tüzetesen tárgyalja egyetemi előadásai keretében. Abel és Hegedűs művét pedig Huszi József, a bpesti egyetem klasszika-filológia tanára, folytatja ernyedetlenül. Kutatásai eredményeként most egy hatalmas, ötödfélszáz lapnyi kötetben számol be a legnagyobb magyar humanistá-

nak, Janus Pannoniusnak életéről és munkásságáról. A kötet a magyar közoktatásügyi minisztérium támogatásával a pécsi Janus Pannonius-Társaság első kiadványaként jelent meg.

Husztai könyve mindenekelőtt Janusszal, a humanista filológussal és költővel foglalkozik. Ismerteti nevelését Guarino híres ferrarai iskolájában, a páduai egyetemen végzett jogi és teológiai tanulmányait, egészen a doktori süveg elnyeréséig. Méltatja és bírálja irodalmi munkásságát: panegyricusait, epigrammáit, epithamiumait, olégiáit, latin és görög fordításait, majd tüzetesen Eramenost, a Szelck harca c. eposzát. A Marcellus-panegyricust azonban Hegedűs Istvánnal szemben nem tartja eposznak. Tanulmányosak azok a fejezetek is, melyekben Janusnak a kereszténységhez és platonizmushoz, valamint a korabeli asztrológiához való viszonyáról szól.

Feladatának másik része: költőnk politikai szereplésének ismertetése. Természetszerűleg, de saját vallomása szerint is, itt inkább volt mások eredményeire utalva. Jekesen oldotta meg ezt a feladatát is és sikerült megértetnie az addig ünnevelt költő-püspök viszályát királyával, midőn egyfelől politikailag az addig Vitéz János befolyása alatt álló Mátyás reneszánsz-autokratává fejlődését megrajzolja, másrészt Janus meggyengült egészségére és lelki meghasonlására utal, mint oly tényezőkre, melyek magyarországi életét a fényes külső látszatok ellenére is elkeserítették.

A szerző végül kifejezi óháját, vajha sikerülne Janus Pannonius összes munkáit újabban kiadnia. Hiszen Teleki Sámuel utrechti kiadása már majdnem 150 éves. A behatóbb filológiai munkát, melyet Husztai bő és alapos jegyzetei már kellően előkészítettek, csak egy új kritikai kiadás tenné lehetővé.

Z. A.

Váth János: Magyar katolikus szépirodalom. Árpád könyvek, 44. sz. II. kiadás. Kalocsa, 1933. 109 l.

A katolikus szépirodalom inkább eredmény, mint cél. A szándékoltan katolikusnak írt szépirodalom kellő művészi ihlet és stíluskésztség híján könnyen válhatik ájtatos olvasmánnyá vagy propagandairattá. Ezért fontos a katolikus szépirodalom fogalmának helyes meghatározása. Nem elég hozzá az író születettsége, maga a katolikus téma sem biztosíték: a művészi szépnak hiánytalan érvényesülése és a sajátos hitbeli átélésnek önkéntelen kiszáradása a döntő. Egyedül ebben az értelemben lehet értékes a keresztény szépirodalomnak „katolikus jellegű” kivirágzása.

Ezekhez az elvszerű megállapításokhoz mérve Váth János látható nagy gonddal összeállított füzetét, ügyeszeretetének és hangvaszorgalmának minden elismerése mellett is meg kell lepődnünk alapszempontjának kezdetlegességén: minden íróra számot tart, aki katolikusnak született. Ez tág keret, óriási távlat, tudományos foglalkozásban járatlan emberre nézve folytonos küzdelem a magyar szépirodalom és kritika egész anyagával, másrészt hiábavaló kísérlet, mert a mai értelemben vett katolikus jelleg csak Tárkányinál válik öntudatossá, előző nemzeti íróinkon tehát (például a két Kisfaludyn, Katonán, Jósikán stb.) minden ügybuzgósága mellett még Váth sem tudja behajtani ezt a követelést. Eszmetörténeti vagy esztétikai összefoglaló szempontok híján így csak ismert dolgok egyénieskedő ismétlésével találkozunk; arányosra szabott írói arcképekkel próbálkozik, valami különös sürgőnystílusban, mely életrajzi

adatot, jellemzést és idézetet, könyv- és verscímet sietve összeprézsel. Ez a hol tudományos, hol szépírói, de mindenképen tudálékos, nyakatekert stílus néhol mulatságos szófacsarássá válik: például „Rőzse lángjaira varázsos lelke érdekességet lehel és a máriásságot hinti el“, — „kiteljesíti nádszeretetét“, — „(az író) a történelembe fűrődött“, — „domború paraszthistóriát öntött bronzba“ stb. A sokatmondás virtuskodása itt ott a kifulladás veszélyével fenyegeti. Végül már csak névtárat ad nyúl farknyi jellemzésekkel. Egyet azonban nem lehet elvitatni tőle: a meggyőződéses lelkesültséget, a szókimondás bátorságát, a „laudanda voluntas“-t. Tévedései és sajtóhibái mellett is alapvető művecske: a téma későbbi feldolgozóinak kezében jó vezérfonál.

Szira Béla.

Sélyom Jenő: Luther és Magyarország. A reformátor kapcsolata hazánkkal haláláig. Budapest, 1933. Kiadja a Luther-Társaság. 8°. 191 l.

Luther születésének 450. évfordulójára készült, az irodalomtörténet közelebről érdeklő, jeles doktori értekezés. Szigorú theológiai szabatosság, józan kritikai érzék, kellő történeti tájékozottság, világos gondolatmenet: erényei. Erasmus előkészítő jelentőségét talán nem méltányolja eléggé, holott az, mint a középkori szellemet éppen a főpapság körében romboló erő, megkönnyítette a reformáció térfoglalását. A hatás kezdeteit, helyesen, a prédikáció, az egyházi tanítás terén ismeri fel. Ismerteti a királyi udvar és az országgyűlés állásfoglalását. Kitér Luthernek a török kérdésben tett nyilatkozataira. Magyar tanítványai közül Sylvester, Stöckel Lénárt, Ozorai, Gálszécsi, Batizi és Heltai Gáspár szerepével foglalkozik behatóbban, Dévaival legalaposabban. Végül összeállítja a Luther haláláig Wittenbergben tanult magyarok jegyzékét, közli Gálszécsi István „A keresztyéni tudományokról való könyvecske“ c. művének (1538) a kecskeméti városi könyvtárban őrzött töredékét, Luther egy-egy levelét Révay Ferenchez (1539 augusztus 4.), s az eperjesi és szomszédos gyülekezetek lelkészeihez (1544 április 21.). Névmutató nagyon e'kelt volna!

v. n.

Horváth Lehel: Gyulai Pál magyar irodalomtörténete. Budapest. 34 l. Széchenyi-nyomda rt.

A szerző arra vállalkozik, hogy összeállítsa Gyulai Pál munkáiból (egyetemi előadásainak könyvatos jegyzeteiből is) az ő irodalomtörténeti megállapításait, mégpedig csak a „legfőbbeket“. Írók szerint halad időben sorrendben. Összeállítása nem lehet teljes, nem is törekszik erre, de így is jó kis áttekintés. Bevezetésül Gyulai Pálnak mint esztétikusnak és irodalomtörténetirónak rövid jellemzését adja. Kiemeli, hogy mit vett át elődeitől, s miben tért el tőlük. Ez a rész is csak vázlatos, de alapja lehet egy későbbi teljes és minden részletre kiterjedő tanulmánynak. Hátasáról is szól röviden, s különösen Beöthy Zsolttal foglalkozik, ki „ügyszólván mindenben ragaszkodott tanításaihoz“. Itt kiemelhetné volna azt, hogy Beöthy sok finom, új megállapítással tovább is fejlesztette Gyulai tanításait.

Szinyei Ferenc.

Dénes Clarissa: A rajz kialakulása irodalmunkban. Rákospalota, 1933. 29 l. Don Bosco-nyomda.

A szerző Galamb Sándor tanulmányára (A rajzforma fejlődése elbeszélő irodalmunkban. Budapesti Szemle, 1925.), s az én kétkötetes novellatörténeti

munkámra támaszkodva megrajzolja a rajz-műfaj történetét. Dolgozata gondos és figyelemreméltó munka, de nem tud megnyugtató és véglegesen elfogadható képet adni a rajz fejlődéséről, mert ennek az elméleté még ma sem tisztázott dolog. Iparkodik megkülönböztetni az életképtől és a genreképtől (ezt két különböző műfajnak tekinti, ami szintén nagyon vitatható álláspont), de ez nem sikerül neki egészen. Tárgyalásában sok az ellenmondás és homály. Szerzőnk dolgozata legjobb bizonyosság arra, hogy a rajznak, mint önálló műfajnak merev elhatárolása az elbeszéléstől és az életképtől alig lehetséges, s hogy az egész anyag feltárása nélkül (ezt én fentebb említett munkámban csak a szabadságharcig végeztem el) pontos fejlődéstörténetet nem lehet írni. A kis munka különben hasznos és eszmeébresztő.

Szinnyei Ferenc.

Biró Dénes: Tolnai Lajos. Debrecen, 1933. 97 l. Magyar Irodalmi Dolgozatok a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti szemináriumából. III.

Első nagyobb monográfiánk Tolnai Lajosról, mely az író életrajza után külön-külön méltatja mint költőt (főként mint balladairót), mint novellistát, regényíró, végül mint esztétikust és kritikust. A Tolnairól szóló egész irodalom ismeretével s munkáinak gondos áttanulmányozásával készült munka, mely világos arcképet rajzol erről a kiváló tehetségu, sok tekintetben úttörő, de szerencsétlen természete miatt helytelen utakra tévedt és soha egészen ki nem forrott írónkról. Nem becsüli túl munkásságát, tárgyilagosan mutat rá minden hibájára, de rámutat tehetségének jó, sőt kiváló oldalaira is. Regényeit tartalmilag is részletesen ismerteti, amit helyesen tesz, mert ma már Tolnai az elfeledett írók közé tartozik. Kár, hogy elszórtan, lapokban és folyóiratokban megjelent későbbi regényeire nem terjeszkedik ki, legalább röviden. A kellemesen, bár itt-ott bőbeszédűen, a jellemzésekben sok ismétléssel írt tanulmányt hét lapnyi, gondosan összeállított bibliográfia zárja be.

Szinnyei Ferenc.

Hack Alfréd: Boileau a magyar irodalomban. A pécsi Erzsébet-Tudományegyetem francia intézetében készült dolgozat. Pécs, 1933. 57 l.

A bevezetés rövid áttekintést nyújt Boileau hatásáról úgyszólván minden európai irodalomban. (Mint kuriózum: 1832-ben a magyarországi szláv Bohus Tablic is lefordította az Art poétique ot.) Az 57 oldalas dolgozathoz 40 oldal jut a tulajdonképeni tárgynak: Kazinczy, Orczy, Kis János, Verseghy, Döbrentei tükrözik a francia író átértését és hatását. Csokonai Dorottijának imitt amott előforduló hasonlóságát a Lutrin-nel a szerző részletesen mutatja ki, ugyancsak tüzetesen tárgyalja Kováts Ferenc Lutrin-fordítását: a Pulpitus. 1789. Erdélyi János Art poétique-fordításával (a második kiadás 1885-ből) véget is ér Boileau hatása a magyar irodalomra. A szerző Kováts Ferenc „magyarítását” nem tartja sikerültnek, Erdélyiét igen, viszont a kétnyelvű ják, míg Erdélyi munkájában fordítási hibák is jelentkeznek.

K. A.

Jolán Gedeon: La fortune intellectuelle de Verlaine. Etudes françaises publiées par l'Institut français de l'Université de Szeged. (Verlaine szellemének sorsa. A szegedi egyetem francia intézete által kiadott mű.) Szeged, 1933. 167 l.

Verlaine átértését és hatását a szerző Franciaországon kívül még három országra nézve tárgyalja: Németország, Ausztria és Magyarország irodalmában keresi a Verlaine feltűnése és költészete keltette visszhangot. Minket a legutóbbi érdekel legjobban s mintha a dolgozatnak ez a része íródott volna legtöbb elmélyedéssel, hiszen Verlaine hatása nálunk, ha szűkebb körű is, sokkal érdekesebb irodalmi vitákra adott alkalmat, mint például Németországban. Gedeon a Verlaine és Ady közötti kapcsolatot éles rávilágítással domborítja ki, megjelölve a mind a két költőt megillető helyet a maga irodalmában: egyik se romboló újító, Verlaine a középkori Villon s a XIX. századi Baudelaire költészetét folytatja, valamint Ady a Balassiót s Csokonaiét. A korszellem tökéletes átérése, kimerítő forráskutatás és sok értékes észrevétel jellemzik a terjedelmes dolgozatot.

Kalmár Anatólia.

Puder Sándor: Szépirodalom és orvostudomány. Művelődéstörténeti és irodalomtörténeti tanulmány. Győry Tibor előszavával. Bp., é. n. (1933.) 138 l. Novák R. és Társa kiadása.

„Hogyan és miben tükröződik vissza és csapódik le az orvostudomány fejlődéstörténetének egy-egy felfogása valamely irodalmi korszakban vagy egy-egy irodalmi alkotásban?” Erre a kérdésre felel a címben írt értekezés világos érveléssel és példákra vonatkozóan. Nem új ez a szempont és nem is jogosulatlan (gondoljunk csak a Lombroso-elmélet, a pszichoanalízis vagy a freudizmus divatjára), de ily széleskörű időbeli távlatlással és gazdag anyaggyűjtéssel — legalább nálunk — eddig nem nyert alkalmazást.

Természetesen itt is az történik, mint más esetben, mikor a tudós vizsgálódó túlzásba viszi szempontjának érvényesítését: a végén alig marad oly szépirodalmi mű, amely egy kis erőlködéssel kapcsolatba nem hozható az orvostudomány körével. Ily alapon érthető, hogy a szerző szerint a regőlés tisztára orvosi eljárás; tudniillik a regős énekek tartalma és célzata „félreérthetetlenül orvosi, mert jót, egészséget regölnek a ház népére“. Hasonló okoskodással lesznek orvosi vonatkozásúak a régi irodalomban az úgynevezett *rangsorritató* költemények, minők „a bor és víz vetélkedése“, a „kopaszág dicsérete“, a „művesek éneke“ s egyéb, bizonyos káros tulajdonságokat a vitatkozó társra ruházó versek. Ugyanily merész hozzávetés nyomán derül ki, hogy Arany balladáiban nem a költő lelki alkotánál fogva jut oly nagy szerepe a belső egyensúly felborulásának, hanem azért, mert Arany a Windischmann féle közkeletű orvosi bűnelmélet hatása alatt állott.

A könyv „Zárószavá“ban kissé enyhül az előző megállapítások merészsége s kitűnik, hogy a szerző csupán azt óhajtotta bemutatni, miként hatott a korok szerint és helyileg kialakult orvosi világszemlélet az irodalmi alkotásokra és nem azt, hogy miképpen tették magukévá ezek amazit. A tanulmány tartózkodik az így befolyásolt alkotásokat illető értéktételektől s megelégszik az összefüggések számontartásával. A külföldi irodalmat is figyelembe vevő és bő bibliográfiával kiegészített kötet gazdag anyaggyűjtése főképp tárgytörténeti kutatóinkat fogja érdekelni.

M. V.

Soproni Kath. Almanach 1933—34. Szerkesztette: *Gábor Géza*. Sopron, é. n. Tóth-nyomda. 134 l.

Ez az egyszerű, de csinos kiállítású, vonzó tartalmú kötet szép bizonyossága a hitbuzgalmi célok jegyében alakult Soproni Kör munkásságának

Izlésre valló szépirodalmi közleményei mellett irodalomtörténeti tárgyú cikkeket is találunk benne. Ilyen például Bujdos Balázs *P. Gulácsy Irén* című kisvázlata, mely a jeles írónő alakító művészetének jellemzésében helyesen mutat rá az itt-ott tapasztalható szintompítás okaira. Gábor Géza *Mécs László* ról szólva bő idézetekkel igazolt fejtegetésében találóan állapítja meg, hogy Mécs új hangot hozott költészetünkbe s az örökölt kifejezési lehetőségeket továbbfejlesztette és az emberiség örök vajadásainak problémáit magyar szívből tükrözte vissza a modern eszményiség irányában. Hein Tádé *Mentes Mihály* méltatásában főképp versei nemes világnézetét hangsúlyozza. „Van — úgymond — lelki esztétikum is: Mentés költői hivatása itt érvényesül korlátok nélkül.“ Halász Gyula a spiritualista líra egyik derék művelőjét, *Székely Lászlót* mutatja be, kiemelve, hogy az érdemes papköltőnek kollektív jellegű, szociális költeményei is vannak s ezekben a mai kor modern énekesének mutatkozik. Végül Martinovics Lajos *Kincs Istrán*-ról írt tanulmánya abban foglalja össze az ismert elbeszélő jelentőségét, hogy „ő a mai jobbra erotikumot hajhászó művekkel szemben a tiszta örömök üdítő forrását fakasztotta olvasói számára“.

A szóbanforgó almanach kiadása a kör tagjainak áldozatkésztségét dicséri.

K. G.

A Kisfaludy Irodalmi Kör két kiadványa. (A Kisfaludy Irodalmi Kör negyedszázados története, 1908—1933. Írták *Bászel Ernő* és *Kemény József*. Győr, 1933. 197 l. — A Kisfaludy Irodalmi Kör harmadik Évkönyve. 1931—1933. Összeállította *Bászel Ernő* főtítkár. Győr, 1933. 29 l.)

Mindkét kiadvány arról a helyesen értelmezett, mozgalmas művelődési tevékenységről számol be, melyet a győri szellemi élet vezető egyéniségei több mint egy negyedszázada kifejtének s amelynek értékes eredményei a *Győri Szemle* folyóiratszempléjéből olvasóink előtt sem ismeretlenek. A kör, előző kevésbé életképes kísérletek után a mai alakjában 1908-ban, Győr városa akkori főjegyzőjének, Farkas Mátyásnak szervező fáradozásai nyomán alakult meg s a Kisfaludy-kultusz és más nagyjaink emlékének ápolásán kívül egyebekben is értékes szolgálatot tett az irodalmi és művészeti köztudat érdekében. A kör kegyeletes érzésének eredménye például Kisfaludy Károly szobrának újból való felállítására, a kozshelyi helikoni ünnep eszméjének fölvetése, Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkáinak Gálos Rezsőtől származó jeles kiadása s számos, országos fontosságú kultúrmozgalom pártolása. Ezekről s általában a kör hatásában nagyjelentőségű további munkásságáról igen jó képet nyújt a két tartalmas kötet, melyek közül a második a tagok utolsó évekbeli irodalmi munkásságának könyvészeti jegyzékét is közli.

V. M.

Szimon Béla: Kisfaludy Sándor írói köre. Palaestra Calasanciana. A piaristák doktori értekezései. Budapest, 1933. 130. l.

A Kisfaludy Sándor köré csoportosuló, úgynevezett dunántúli írók: Pázmándi Horváth Endre, Péteri Takáts József, Pápay Sámuel, Bacányi János, Ruszek József (ide számították Verseghy Ferencet is) Kazinczy működésével szemben bizonyos tekintetben ellenzéklet alkottak. E szembenállást két szempontból teszi vizsgálat tárgyává a szerző: 1. A dunántúli írók nemzeti érzése és a nyelvújítás. 2. A dunántúli írók nemzeti érzése és a kritika. Az értekezés kimutatja, hogy a dunántúliak a nyelvújítás tekintetében helyes elveket val-

ióttak, amennyiben nagy súlyt helyeztek a nyelv törvényeinek megtartására s megrótták Kazinczyt, ki csak a szépet tartotta szem előtt, a nyelv szabályaival nem sokat törődött s idegenszerűségeket hajszolt. Viszont egészen téves az irodalmi kritikáról való felfogásuk. Szerintük az irodalom művelése hazafias foglalkozás s a kritikusnak nem a sikert kell tekintenie, hanem a hazafias szándékot. Kazinczy, velük ellentétben, igen helyesen széptani kritikát gyakorolt s üldözte a tehetségtelenséget és ízléstelenséget, még ha hazafias mezben jelentkezett is. A dolgozat teljesen kimeríti tárgyát s megállapításait bő idézetekkel alapozza meg. N. S.

Benkő Katalin Piroska: A két királygyermekről szóló magyar népballadák. (Hero és Leander monda.) A szegedi m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem néprajzi intézetének kiadványa. Marosvásárhely, 1933. 71 l.

Szerző bevezetésül a Hero és Leander-monda eredetének magyarázatait sorolja fel. Azután közli magyar népi változatait: a Kis Júlia, Hallod-e te, király fia és Királyúrfi című népballadákat. Megállapítja, hogy legrégebb a középső, mely valószínűleg német hatás alatt keletkezett. Majd a külföldi népi szövegeket ismerteti mintegy 17 irodalomból s a nevezetesebb feldolgozásokat a klasszikus, nyugati és magyar irodalomban, sőt a zenében és képzőművészetben. A derék dolgozat 94 forrásmunka adatain épült föl. N. S.

Steiner Lenke: Ágai Adolf. (1836—1916.) Budapest, 1933. 46 l.

Igen tartalmas, szűkszavú, világos áttekintése egy hasznos, de nem nagyfontosságú írói és szerkesztői pályafutásnak. Kezdő életrajzírók gyakran esnek abba a hibába, hogy témájukba belemelegedve, az irodalom másodrangú munkásainak is roppant fontosságot tulajdonítanak. *Steiner Lenke* nagy szeretettel foglalja egybe *Ágai Adolf* életművét, de sehohsem túlozza érdemeit. Érdekes életrajzi vázlat után behatóan ismerteti Ágai tárcáiról működését, majd a Borszem Jankó keletkezését, fejlődését és hatását tárgyalja, Ágai novelláival s gyermekirodalmi tevékenységével is érdem szerint foglalkozik. Négyoldalas bibliográfiája első pillanatra elárulja, hogy átélt s jólismert anyagról számolt be. *Steiner Lenke* hozzáértő szemmel látta meg Ágai tárcastílusának sajátosságait. „Ennek az írói jelenségnek a jogosultságát megadja az a tény, hogy új színeket és hangokat hoz a magyar irodalomnak, olyanokat, amilyeneknek eddig híjával volt: egy lelke mélyéig városi ember hangulatainak kifejezését. Mások Ágai után, erősebb tehetséggel, viharosabb tempóban próbálták stílusukban megvalósítani ugyanezt a hangot, de a magyar irodalom, klasszikus korának befejeződésével, új tárgyi és formai elemeinek e kezdődő és még bizonytalan hangjairól sem mondhat le, mert ezek is gazdagodást jelentenek.“ Érett, szép nyelven megírt dolgozat, olyan íróé, akinek további fejlődése is érdeklődésre tarthat számot. (v.)

Ifj. Erdélyi László: Hugo Károly élete és művei. Értekezések a m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti intézetéből. Szeged, 1933. 114 l.

Elsősorban adatgyűjtéséért illeti elismerés ezt a dolgozatot. Két ivnyi életrajzi része híven összefoglalja a vadzseni *Hugo Károly* hányatott pályá-

futását. Valami 70 oldalon Hugo munkásságát veszi sorra, becsületesen ismerteti műveinek keletkezését, korabeli fogadtatását, elmondja tartalmukat s röviden értéküket is igyekszik megállapítani. A szerző — talán éppen tárgyának hatása alatt — sokszor feleslegesen bőbeszédű. A részletek nem egyszer sikerültek, de ha elolvassuk e munkát, végső benyomásunk korántsem az, amit várnánk. Mintha minden adat elszigetelődnék, életrajz, külön-külön tárgyalt művek képe nem kapcsolódik eléggé. Ifj. Erdélyi nagyon is bőven adja az egyes művek tartalmát, aránylag kevés helyet hagy az értékelésnek s az is többször sekélyes. Stílusa általában elfogadható, kivált az elbeszélő részletekben, de gyakran lompos is, kifejezésekben szegény. A maga egészében így is érdemes munkát végzett ifj. Erdélyi László; nyilvánvalóan igen sietett kinyomatni dolgozatát; egy újabb kiadásban rövidegre, több kritikára kell törekednie. —ó.

Dombi Béla: A drámaírás kísérletei Magyarországon a XVI—XVII. században. „Dunántúl“ Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécsen, 1932.

E szép tanulmány tüzetesen tárgyalja a XVI. század legenda drámáit, moralitásait és bibliai színműveit s a hitvitázó komédiákat és iskolai drámákat. A világi dráma kezdetleges fokának egy Budán 1501-ben előadott némajátékot jelöl meg, majd a görög és latin szerzők műveinek fordításait, a Balassi-komédiát, Heltai művét s *Credulus* és *Júliát* tárgyalja. A XVII. század drámái közül az iskolai drámákkal, moralitásokkal, satirikus drámákkal, szerelmi tárgyú darabokkal, párbeszédés vetélkedésekkel foglalkozik, továbbá a XVI. és XVII. század színpadát ismerteti. Függelékül egy *Comedia* című ismeretlen párbeszédés vetélkedést közöl a XVII. századból. Arra az eredményre jut, hogy az iskolai színjátékok a kezdetleges kísérletek értékei, mert „nemzeti életünk egyik legnehezebb korszakában megindították a magyar drámaírás folyamatát s kezdetet és alapot teremtettek a további fejlődésnek“.

A tanulmány érdeme, hogy teljes áttekintést ad színiköltészetünk első kísérleteiről s így mai tudásunk alapján pótolja a hiányt, melyet korábbi szakmunkák feltüntetnek. Elismerésre méltó a szerző alapos készütsége és tárgyilagos ítékezése.

Kys.